

Ressenya

INDIVIDUO, PERSONA Y PARENTESCO EN EUROPA.

Enric Porqueres i Gené. 2021 (2015).

Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona. Traducció al castellà per Joan Bestard Camps de Individu, Personne et parenté en Europe. Paris: Éditions de la Maison de Sciences de l'Homme.
ISBN 978-84-9168-641-5

REBUT: 06/09/2024 ■ ACCEPTAT: 17/09/2024

Carles Salazar i Carrasco / Universitat de Lleida / 0000-0002-8476-9620

L'antropòleg Enric Porqueres i Gené fou sens dubte un dels científics socials catalans més brillants i originals dels darrers anys. Desaparegut prematurament el 2018 a l'edat de 56 anys, ben segur que el seu llegat intel·lectual perdurará encara durant molts anys, especialment en el món universitari francès, que és on va trobar l'acollida que l'encarcarat sistema universitari català no li va saber oferir. El llibre objecte d'aquesta ressenya fou el darrer que va publicar, aparegut en francès el 2015 i el 2021 en l'excel·lent traducció al castellà feta pel seu amic i antic professor Joan Bestard. De manera concisa podríem definir aquest llibre com a la culminació d'una obsessió gairebé malaltissa, obsessió que va caracteritzar el pensament de l'Enric gairebé des que va començar la seva vida acadèmica: el parentiu, especialment, el parentiu a les societats occidentals

Un tret molt remarcable del parentiu occidental és el que en antropologia anomenem el cognatisme, la qual cosa significa que, a diferència del que succeeix en les societats tribals clàssiques, les relacions de parentiu cognàtiques no privilegien cap línia de filiació. El cognatisme impedeix la formació de grups de filiació unilineals i, en canvi, dona lloc a la formació de les parenteles. La característica fonamental de les parenteles és que només poden sobreviure en tant que agrupacions socials efectives mitjançant una política matrimonial endogàmica relativament rígida, car la definició de qui és i qui no és parent canvia en cada acte matrimonial.

L'Enric aporta dos exemples molt significatius d'aquest tipus d'estructures de parentiu i de la seva rellevància alhora de definir les identitats col·lectives dels seus membres. D'una banda,

el cas dels descendents dels jueus conversos de Mallorca anomenats “xuetes” i, de l'altra, la ideologia del primer nacionalisme basc de la segona meitat del segle XIX. En ambdós casos, els matrimonis endogàmics esdevenen el medi fonamental per a la reproducció del grup en base al poder simbòlic de l'anomenada “puresa de sang”. Com que la sang de qualsevol individu en concret prové de la barreja de les sangs respectives dels seus progenitors, la puresa o impuresa d'aquesta sang ve determinada pels matrimonis que van realitzar els avantpassats d'aquest individu, així com la puresa o impuresa de la sang dels seus descendents serà conseqüència del matrimoni que realitza aquest individu. Heus ací la funció clau de l'endogàmia per al manteniment i reproducció d'ambdues identitats col·lectives que esdevenen així una mena de parenteles extenses.

La reproducció de les parenteles depèn de manera molt directa de les decisions (matrimonials) que prenguin els individus que les formen. Per tant, la reproducció de la parentela depèn de què la llibertat dels individus alhora de decidir els seus matrimonis estigui sota un rígid control. Però no contradiu això la ideologia de l'individualisme amb què sovint s'ha caracteritzat la cultura de les societats occidentals per oposició a tota la resta? L'Enric desenvolupa, de manera crítica, la tesi segons la qual fou l'Església catòlica la institució responsable de la singularitat del parentiu al món occidental pel que fa al valor cultural de l'individualisme. Ja des dels primers concilis de l'Església a Europa, però especialment des del fonamental Concili de Trento, apareixen dos trets característics que definiran de manera molt particular el matrimoni en el món occidental. En primer lloc, la idea segons la qual el matrimoni és vàlid només si es constitueix a partir del lliure consentiment dels contraents. El segon tret que ha caracteritzat la política matrimonial de l'Església catòlica, també gairebé des dels inicis, ha estat l'obligació de l'exogàmia amb un abast mai vist amb anterioritat ni en cap altre context.

Matrimoni exogàmic i per lliure consentiment dels contraents, res aparentment podria ser més contrari a la reproducció de les parenteles. Per què aquesta contradicció entre la política matrimonial de l'Església i la reproducció de les parenteles? Per a l'Enric, característica del matrimoni cristià ha estat des dels seus inicis la consideració de l'amor entre els contraents com al seu tret fonamental. Cal entendre el requisit del lliure consentiment de les parts com a conseqüència directa d'aquesta definició. De l'amor entre els contraents se'n deriven les relacions sexuals, l'altre símbol fonamental del matrimoni cristià, en virtut de les quals marit i muller esdevenen una sola carn (una caro), i també la necessària exogàmia, que és la manera com el matrimoni dóna lloc a l'expansió de l'amor fora del nucli de parentiu inicial.

En el parentiu occidental apareix una tensió clara entre individu i lògica genealògica, una tensió que en diferents contextos històrics ha donat preeminència a un o altre terme i que, en certa mesura, apareix també d'una manera o altra en tots els sistemes de parentiu. El darrer capítol del llibre està dedicat justament a analitzar la manifestació d'aquesta tensió en el món occidental arrel de l'aplicació de les tècniques de reproducció assistida. Aquí ens apareixen decisions individuals en camps de relacions que mai anteriorment havien estat objecte d'aquestes decisions. Però són decisions individuals que afecten directament els vincles que uneixen els individus amb independència de llur voluntat, igual com el requisit de la lliure voluntat dels contraents en el matrimoni cristià constituïa els límits de la parentela. El llenguatge científic de la biomedicina moderna no ens ha impedir la identificació de continuïtats subjacents darrera de discontinuïtats aparents.

Les virtuts i els límits de teoria antropològica clàssica del parentiu, amb totes les seves

derivades i enrevessades discussions que l'Enric coneixia tant bé, queden perfectament al descobert en l'argument d'aquest llibre. Amb l'antropologia del parentiu que ens proposa l'Enric, no només podem parlar de totes les societats humanes, incloent-hi la societat occidental, sinó també podem descobrir la singularitat d'aquesta darrera, i això és molt més del que havien fet tradicionalment els antropòlegs del parentiu.

Fitxa bibliogràfica: Salazar i Carrasco, C. (2024). Ressenya: Individuo, persona y parentesco en Europa. *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, 40(2), 297-299. <https://doi.org/10.56247/qua.505> [ISSN2385-4472]

